

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМ. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

На правах рукопису

АНТОНЕНКО Ірина Петрівна

АВТОРИТЕТНИЙ КОНТРОЛЬ НАЙМЕНУВАНЬ УСТАНОВ
ТА ОРГАНІЗАЦІЙ В ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ
БІБЛІОГРАФІЧНОГО ТА АРХЕОГРАФІЧНОГО ТИПУ

05.25.03 - "Бібліотекознавство та бібліографознавство"

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

КИЇВ-1994

02
01

00344151 (1)

Дисертацією є рукопис.

Дисертація виконана в Центральній науковій бібліотеці ім.В.І.Вернадського Національної Академії наук України

Науковий керівник - доктор історичних наук
Дубровіна Любов Андріївна

Офіційні опоненти: - доктор історичних наук, професор
Омельчук Володимир Юхимович
кандидат історичних наук, професор
Бабич Василь Степанович

Провідна організація - **Інститут української археології
НАН України**

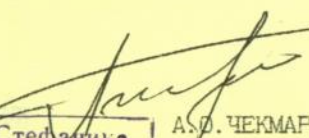
Захист відбудеться "22" грудня 1994 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.31.01. по захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук в Центральній науковій бібліотеці ім.В.І.Вернадського Національної Академії наук України за адресою:

252039, м.Київ-39, пр-т 40-річчя Жовтня, 3.

З дисертацією можна ознайомитися у Центральній науковій бібліотеці ім.В.І.Вернадського Національної Академії наук України.

Автореферат розіслано "21" листопада 1994 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук

АН України
А.Д. ЧЕРКАШОВ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Актуальність дослідження. Сучасна історична наука, з її різноманітним колом джерел та спрямуванням до комплексного, глибокого розуміння взаємоав'язку різних сторін життя суспільства, вимагає від теоретичного джерелознавства спиратися на об'єктивні властивості історичних джерел, а, таким чином, і на об'єктивні властивості об'єкта, який досліджується. До таких об'єктів належать, зокрема, установи та організації, діяльність котрих відображається в документах архівних та бібліотечних фондів.

Інтерес до найменувань установ та організацій зумовлений тим, що бібліотеки та архіви мають великі обсяги документів, котрі створені за результатами їх діяльності. Найменування пов'язані з важливими основами джерелознавчої атрибуції та ідентифікації документів.

Найменування установи або організації можна класифікувати як носії соціальної пам'яті, що має самостійне існування у семіотичному вигляді. Такі найменування можуть виконувати інформаційну функцію в історичному пізнанні на основі розробки системи їх авторитетного контролю і залучення зазначеної системи до дослідницького процесу. Це значно розширить інформаційні можливості в організації наукової діяльності конкретного дослідника, створить умови для моделювання інформаційного контексту певного історичного періоду. Система авторитетного контролю найменувань установ та організацій призначена, зокрема, для сприяння творчій та пошуковій діяльності сучасних дослідників історії на основі засобів точ-

ної ідентифікації цих найменувань та отримання довідкової історичної інформації про створення, існування та напрями діяльності згаданих установ та організацій.

Для осмислення поняття "авторитетного контролю" в сучасному його розумінні необхідно сягати до витоків поняття інституту "колективного автора" як джерела інформації. Ця проблема має два аспекти. Перший - теоретико-методологічний (або понятійний) - визнання поняття колективного автора як явища та його найменування в джерелах первинного рівня. Другий - визнання функції найменування колективного автора в інформаційних системах і шляхи ідентифікації найменування серед джерел вторинного рівня. Перший аспект пов'язаний із визначенням інформаційних атрибутів поняття "автора" в історико-культурологічних дослідженнях, другий - з визначенням інформаційних функцій заголовку колективного автора, який розробляється в камеральній археографії.

Сучасний стан розвитку бібліографознавства, археографії та документознавства вимагає залучення можливостей авторитетного контролю до удосконалення процесів наукової обробки документів та створення інформаційних систем у галузі бібліографії, археографії та документознавства.

Ступінь дослідженості теми. Витоки авторитетного контролю, концепція якого традиційно розуміється фактично в усіх положеннях, що принципово торкаються цілей і завдань наукової обробки документів, простежуються, починаючи з середини XIX ст. Але з появою у 70-х роках XX ст. нових інформаційних технологій він не тільки виділяється як самостійне поняття та явище, а й формується його роль в оптимізації діалогових інформаційних систем.

Отже поняття "авторитетного контролю" в сучасному його розумінні сформовано в часи інформатизації суспільства. Для розуміння змісту поняття необхідно уявляти один з перекладів англійського слова "authority" (на відміну від поняття "author"), яке у конкретно вузькому його змісті означає "авторитетне джерело" (книжка, документ), що пов'язано із соціальною організацією або установою (тобто колективним автором). Для бібліографічної та археографічної інформації це має цілком конкретне значення, яке пов'язано з джерелом створення документу, і найголовнішим чином, з атрибутом заголовку запису як основним пошуковим елементом.

Початок наукової постановки цієї проблеми належить директорові Бібліотеки Британського музею А.Паніцци, який вперше сформулював поняття "колективний автор" і розробив принцип колективного авторства для складання заголовків при описі праць установ [1]. Наступний етап історіографії питання висначився у останній чверті XIX ст. У ці роки відомий американський бібліотекознавець Ч.Каттер висначив суттєві функції заголовків колективного автора - пошукову та кумулятивну. Для їх реалізації він запропонував широко використовувати апарат посилань [2]. Це надавало можливість розшуку видань певної установи під будь-яким її найменуванням.

Розроблені А.Паніцци та Ч.Каттером правила каталогіза-

1. Panizzi A. Rules for the compilations of the catalogue // Catalogue of printed books in the British Museum. - London, 1841. - Vol. 1. - P. V-IX.

2. Cutter Ch. Rules for a dictionary catalog. - 4 ed., rewrit. - Washington, 1904. - 173 p.

ційного опису були покладені в основу єдиної англо-американської інструкції, яка започаткувала етап створення національних зведень каталогізаційних правил. Нагальна необхідність розробки засад вітчизняної каталогізаційної теорії заголовку бібліографічного опису відображена в численних публікаціях того часу автори більшості яких - В.С.Боднарський, М.А.Годкевич, Р.К.Дерман, С.Ф.Постернак, Є.І.Шамурін та ін. - були прихильниками англо-американського (семантичного) підходу в каталогізації.

Значний внесок у подальший розвиток світової каталогізаційної теорії внесла Міжнародна конференція з принципів каталогізації (Париж, 1961 р.) [3], яка виєднала за необхідне суворо дотримуватися принципу опису документів під колективним автором. Після конференції розробка досліджуваної проблеми здійснювалась у напрямках, по-перше, переробки національних каталогізаційних інструкцій, по-друге, впровадження у каталогізаційні процеси засобів нових інформаційних технологій. Останнє знайшло своє вираження у розробці у США уніфікованого формату MARC, що як стандартний був прийнятий у системах національної бібліографії багатьох країн світу.

У 70-ті роки у бібліотечній теорії та практиці з'являється поняття системи авторитетного контролю, яка виникла у зв'язку із потребами обробки документів з метою їх каталогізації на основі застосування нових інформаційних технологій та створення баз бібліографічних даних. Можливості автори-

3. Международная конференция по принципам каталогизации. Париж, 9-18 сент. 1961 г.: Резолюции // Сов. библиография. 1962. - N 1. - С. 30-38.

тетного контролю заголовків колективного автора можуть бути залучені до створення інформаційних систем у галузі археографії та кодикографії. У такому контексті це питання розглядається вперше.

Поняття "колективного автора" в його історичному розвитку є специфічним атрибутом джерела інформації для аналізу археографом, що зумовлюється відсутністю уніфікації опису. Тому бібліографія, що має справу з чітко визначеними ознаками пошукового образу документу, отримала в питаннях уніфікації лідерські позиції. Досвід теоретичного бібліографознавства та практичні досягнення бібліографії можуть бути в загальних рисах прийняті в археографії з урахуванням специфіки рукописного документального джерела, що потребує джерелознавчої критики змісту документу і встановлення його походження, оригінальності, історії.

Найбільш серйозна методика каталогізації археографічного опису для архівних матеріалів з метою пристосування до бібліографічних систем останнім часом була запропонована американським архівістом С.Хенсоном, який узагальнює невеликий міжнародний попередній досвід англосовних країн у галузі уніфікації основного заголовку архівного опису документів, фондів та колекцій. Спеціальна програма щодо уніфікації архівного опису та його співіснування із бібліографічним під час складання археографічного опису на архівні колекції за архівним MARC-форматом існує зараз в США, яка виконується відділенням архівної адміністрації в Нью-Йорку.

Впровадження авторитетного контролю в археографічний опис досі є складною проблемою у зв'язку з різноманітністю як тих, що існували в минулому, так і сучасних методичних вка-

зівок та інструкцій щодо опису архівного документу. Архівістів, як правило, не задовольняють механічні спроби підміни археографічного опису бібліографічним. Але прагнення до автоматизації примушує шукати шляхи пристосування бібліографічного досвіду до складання основного археографічного опису. Прикладом є перші спроби використання авторитетного контролю в АМС MARC форматі для опису колекційного рівня архівних збірок США. Розв'язання проблеми авторитетного контролю для археографічних систем дозволить зробити конкретний крок у цьому напрямі.

Дисертаційна робота базується на теоретичних розробках окремих питань авторитетного контролю, здійснених зарубіжними дослідниками Г.Д.Аврам, Т.Делси, А.Тейлором, В.В.Тіллетт, С.М.Малінконіко та ін. Проблема впровадження авторитетного контролю в інформаційних системах архівів широко обговорюється поки що лише в США і представлена на сторінках журналу "American Archivist".

У той же час аналіз джерел, які прямо чи побічно торкаються дисертаційної теми, показав, що питання авторитетного контролю найменувань установ у контексті залучення його до створення засобів сприяння джерелознавчій роботі досі не було предметом спеціального дослідження.

Об'єкт дослідження - найменування установи або організації як об'єкт історичного дослідження. Поняття установи/організації сприймається нами як окладний об'єкт, що охоплює будь-яку соціальну організацію, що має функціональну (організаційну) відокремленість. Для такої установи властива наявність юридичної основи її існування. Найменування установи чи організації характеризується низкою параметрів, котрі

дозволяють їх досліджувати в історико-культурологічному аспекті. Це - параметри змістового та формального характеру.

Предмет дослідження - розвиток авторитетного контролю найменувань установ та організацій в інформаційних системах бібліографічного та археографічного типу як засіб поширення доступу до історико-культурологічної інформації та активізації введення до наукового обігу історичних та бібліографічних джерел.

Мета і завдання роботи полягає в створенні теоретичних та науково-практичних засад дослідження історії установ та організацій в інформаційних системах археографічного типу на основі аналізу їх найменувань. Виходячи з загальної мети дослідження, вирішувались відповідні завдання:

- визначення чинників виникнення семантичного бар'єру між історичними джерелами і сучасними дослідниками і засобами його подолання.

- обґрунтування можливості опосередкованого вивчення установ та організацій в історико-культурологічному аспекті на основі всебічного дослідження семіотичних відбитків цих установ, тобто їх найменувань;

- розробки методики формування і використання в історичних дослідженнях інформаційних масивів найменувань установ та організацій.

Методи дослідження. У дослідженні використовувався історико-порівняльний метод, що реалізується на принципі аналогії і потребує якісної однотиповості явищ, що порівнюються, тобто їх структурної та функціональної спорідненості. Так, бібліографічні та археографічні записи, по-перше, мають порівняльні у змістовому відношенні характеристики окремих

елементів і заголовків цих записів зокрема, а, по-друге, установи, що в об'єкті даного дослідження аналізуються згідно з єдиними критеріями. Застосовувався історико-типологічний метод, пізнавальним засобом якого у даному дослідженні є типологізація елементів заголовків колективного автора бібліографічних та археографічних записів. Було виявлено суттєво-однорідні, але альтернативні з семіотичної точки зору найменування установ та організацій (колективних авторів) та їх варіанти. Використовувався також метод інфологічного моделювання, що полягає у створенні та оптимізації інфологічної моделі в процесі розробки баз даних з метою точного та повного відображення предметної галузі.

Наукова новизна.

Запропонован підхід до подолання семантичного бар'єру між історичними джерелами і сучасними дослідниками, що ґрунтується на формуванні нових інформаційних ресурсів - впорядкованих відомостей про інформаційне середовище епохи створення історичних джерел.

Обґрунтована доцільність опосередкованого дослідження історії установ та організацій на основі всебічного вивчення їх семіотичних відбитків, тобто найменувань.

Визначені шляхи використання в інформаційних системах археографічного типу засобів авторитетного контролю найменувань установ та організацій, що традиційно застосовувались в практиці бібліографічної діяльності.

Розроблена методика використання системи авторитетного контролю для історико-культурологічних досліджень, що передбачає попереднє отримання впорядкованих довідкових історичних відомостей про установи або організації, які відображені

в її назвах, і сприяє тим самим активізації введення до наукового обігу історичних джерел.

Теоретична значимість дисертаційної роботи полягає в створенні наукових засад залучення системи авторитетного контролю бібліографічних описів для дослідження історії установ та організацій в інформаційних системах археографічного типу.

Практична цінність дослідження полягає в розробці засобів підготовки та отримання спеціальної інформації, яка містить впорядковані відомості про інформаційне середовище епохи створення історичних джерел. Це сприяє активізації вивчення історії існування установ та організацій, що мали відношення до створення та зберігання документів чи були предметом їх дослідження. Дисертаційне дослідження проводилось у рамках Державного науково-технічного проекту 8.04.00/006 "Забезпечення загальнодоступності книжкової спадщини України", затвердженого постановою Державного комітету України з питань науки і технологій від 4 травня 1992 року №12.

Апробація дослідження. Основні положення та висновки дослідження були викладені на 7 наукових конференціях і семінарах різного статусу і рівня, в тім числі 3 міжнародних.

Впровадження. Результати роботи використані в Центральній науковій бібліотеці ім.В.І.Вернадського НАН України при створенні авторитетної бази даних найменувань установ і організацій, які історично сприяли зародженню і розвитку української книжкової культури.

Структура дисертації обумовлена основною метою та завданнями дослідження і складається з вступу, трьох розділів, заключення, списку основної використаної літератури.

II. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовується актуальність теми, визначається об'єкт та предмет дослідження, проаналізовано ступінь дослідженості проблеми, сформульовано мету та завдання дослідження, подано методичні засади, визначено наукову новизну та практичне значення дисертаційної роботи.

У першому розділі - "Найменування установ та організацій в інформаційних системах бібліотек та архівів" - підкреслюється значна роль наукової комунікації у сучасному світі, зокрема, для вирішення проблем реалізації її інформаційних форм.

Інформаційні бар'єри, які являють собою сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, заважають розповсюдженню, використанню та сприйняттю наукової інформації суб'єктом. Тому вони мають усвідомлюватись як один із важливих факторів процесу комунікацій. Недостатня вивченість інформаційних бар'єрів обумовлює необхідність їх дослідження. У роботі розглядається найбільш значимий з точки зору даного дослідження семантичний бар'єр. Це зумовлюється тим, що археографічна інформація містить термінологію, яка має відношення не тільки до суто археографії, особливо камеральної, яка пов'язана з описом писемного джерела взагалі та кодикології, тобто до наук, які безпосередньо займаються інформаційним описом історичних джерел, але й до таких наукових дисциплін, як архівознавство, документознавство, книгознавство, джерелознавство, текотологія, дипломатика, палеографія, генеалогія, хронологія тощо. Взаємне проникнення цих наукових дисциплін і пов'язана з цим складність терміносистеми,

яка вживається при науковому описі архівних та рукописних історичних джерел, а також глибока історична ретроспекція обмежують вільний семантичний доступ до інформації, що зафіксована в зазначених джерелах.

Аналізується семантичний бар'єр як такий, що має комплексний характер та інтегрує низку суб'єктивних та об'єктивних чинників, у тім числі: часові, просторові, змістові, мовні, психологічні тощо.

Оскільки виникнення інформаційних бар'єрів передбачає, зокрема, наявність інформаційних потреб у розділі наводиться стан їх вивчення і роль у теорії документальних комунікацій, а також фактори, що впливають на їх виникнення.

Максимальне задоволення інформаційних потреб дослідників як минулої, так і сучасної історії можливо на основі створення, впровадження та підтримки інформаційних систем археографічного та бібліографічного типу. Для істориків, філософів та інших представників гуманітарної галузі знань саме подолання семантичного бар'єру є головним ускладненням на шляху створення цих систем.

Історичні джерела є основним інформаційним ресурсом при здійсненні дослідницької діяльності в історичній науці. Вони залучаються до наукового обігу через систему наукового опису, що є безпосереднім джерелом для опису археографічного, що закладається у інформаційну систему як її основа.

Виникнення історичного джерела завжди передбачає наявність творця джерела. В ролі творця може виступати як особа, так і установа або організація, тобто, користуючись сучасною бібліотекознавчою термінологією, колективний автор. Історичні джерела є продуктом діяльності суб'єкта, тому в сферу

досліджень інформації про історичні джерела залучається і вся сукупність відомостей про установи та організації.

Науковий опис історичних джерел відіграє значну роль в інформаційних системах бібліографічного та археографічного типів, що мають єдині основи організації знань та структуризації даних, хоча в першому випадку основою є опубліковані документи, а в другому - неопубліковані.

У розділі розглядається принцип окладання бібліографічного опису під колективним автором, що є одним з основних принципів сучасного книгоопису. Досліджено, що становлення інституту колективного авторства в своєму розвитку пройшло три етапи: 1) виникнення розрізнених інструкцій книгоопису; 2) створення національних зведень каталогізаційних правил; 3) розробка міжнародних принципів, спеціалізованих методів та засобів представлення заголовків колективного автора у бібліографічних записах.

Оскільки принцип колективного авторства передбачає уніфікацію найменувань установ та організацій, одним із засобів її досягнення є створення загальнодоступного масиву авторитетних даних про ці найменування. Суть уніфікації зазначених найменувань полягає у приведенні множини варіантів їх альтернативних формулювань до єдиної нормалізованої форми, яка визначається терміном "уніфікований заголовок". Визначені дві необхідні умови уніфікації представлення найменувань установ та організацій в автоматизованих інформаційних системах: уніфікація опису даних і уніфікація представлення даних.

Робота по уніфікації повинна забезпечити достатньо високий рівень якості археографічних записів, який характеризується трьома основними критеріями: угодженість, систем-

ність, вірогідність.

Розділ другий - "Теоретичні засади авторитетного контролю найменувань установ та організацій як об'єктів історичних досліджень". Як така, ця система виникла у зв'язку з потребами каталогізації на основі застосування нових інформаційних технологій та створення баз бібліографічних даних.

Теоретичне осмислення авторитетного контролю, що відбувалося здебільшого у США, еволюціонувало у конкретні практичні форми, реалізовані шляхом формату MARC/Authorities (Бібліотека конгресу США, 1981) і створення файлів авторитетних записів у бібліотеках та бібліотечно-інформаційних центрах Великобританії, Канади, Німеччини, США, Франції тощо. Наявність та використання уніфікованих правил та методів формування та підтримки цих файлів сприяли створенню бібліотечно-інформаційних мереж, що об'єднали інформаційні ресурси багатьох бібліотек та інформаційних центрів, у тому числі й їх файли авторитетних записів.

На основі аналізу сутності функціонування зазначених мереж у дослідженні відзначається, що технологія авторитетного контролю у бібліотечно-інформаційних системах різних країн схожа і може бути описана таким чином. Уніфіковані заголовки та посилання до них записуються в машинній формі та пов'язуються з бібліографічними записами, де мають використовуватися ці заголовки. Будь-який заголовок може бути змінено (виходячи з потреб кожного конкретного моменту часу, наприклад, установа змінила свою назву, та у відповідності до діючих правил каталогізації) шляхом одночасної глобальної зміни номерів для авторитетного файлу у відповідних бібліографічних записах. Таким чином, якщо заголовок в авторитетно-

му файлі змінюється, бібліографічні записи з такими заголовками автоматично сприймають цю зміну.

Подальшого розвитку ці питання набули в міжнародній програмі IFLA UBC. Протягом 20-ти років IFLA веде роботи по створенню міжнародної системи авторитетних даних (International Authority System), зокрема по визначенню термінів "національні автори" та "національні колективи", структури авторитетних даних у міжнародному форматі, розробці стандарту представлення авторитетних даних тощо. Найбільш вагомим результатом роботи IFLA у цьому напрямку стала публікація у 1991 р. формату UNIMARC/Authorities.

У той же час усі доробки в галузі авторитетного контролю найменувань установ та організацій належать до інформаційних систем бібліографічного типу і не торкаються представлення найменувань установ та організацій - колективних авторів - неопублікованих документів. Оскільки найменування є об'єктом вивчення камеральної археографії як елемента системи "історичне джерело - опоживач інформації", необхідне доопрацювання існуючих теоретичних положень авторитетного контролю стосовно інформаційних систем, що підтримують археографічні записи.

В археографії теоретичні проблеми авторитетного контролю зазнають періоду становлення. Цей процес зіткнувся з труднощами термінологічного характеру внаслідок недосконалості термінологічного апарату в цій галузі знань, відсутності розуміння первинних понять працівниками бібліотек, архівів, музеїв, інформаційних служб. Автор пропонує для застосування деякі базові терміни та їх визначення, зокрема, "система авторитетного контролю", "авторитетний контроль",

"авторитетна робота", "авторитетний запис".

До авторитетного запису найменування установи/організації пропонується включити такі елементи, як уніфікований заголовок, альтернативні варіанти формулювань найменування, споріднені заголовки, інформаційну примітку і таке інше.

У розділі також визначені завдання, що має вирішувати система авторитетного контролю: уніфіковане представлення у базі даних археографічних записів найменувань установ та організацій, сприяння інформаційному забезпеченню процесів наповнення та супроводження баз даних археографічних записів, досягнення інформаційної сумісності тощо.

Запропонований термінологічний апарат може бути покладений в основу концепції національної системи авторитетного контролю археографічної інформації. У розділі окреслено підходи до вирішення цієї проблеми і напрямки її реалізації через створення національної агенції. Така агенція має бути визначеною з числа тих установ, що займаються питаннями камеральної археографії а наданням їй функцій головної організації в країні у сфері створення авторитетних записів. Такою установою найбільш доцільно встановити відповідну структуру Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України. Зазначена концепція має базуватися на принципі інтегрованої обробки авторитетних даних, що полягає в єдиній технології централізованої підтримки національної довідкової бази даних авторитетних записів та організації локального використання окремих її фрагментів для розпорошених фондів архівних та рукописних історичних джерел.

У третьому розділі - "Методика використання авторитетного контролю найменувань установ та організацій" - висвіт-

люються питання формування інформаційних масивів найменувань установ і організацій та залучення їх до наукових досліджень.

Обґрунтовано, що для формування масивів авторитетних даних у інформаційних системах археографічного типу доцільне використання інфологічних моделей найменувань установ та організацій, на основі яких можна розробити формат авторитетного запису. Проблема моделювання пов'язана з таким способом представлення даних, котрий дозволить фіксувати відомості про установи і організації та їх найменування, редагувати наявну інформацію в ході процесу дослідження архівних та рукописних історичних джерел, необмежено нарощувати дані. Остання функція обумовлена тим, що археографічна інформація на відміну від бібліографічної не може бути формально отримана з історичного джерела і повинна уточнюватися, конкретизуватися в ході археографічної роботи.

Наводяться структурні компоненти (функціональні блоки) моделі авторитетних даних. На її основі розробляється також формат запису в інформаційній системі, структура якого відповідає структурі археографічного запису. У розділі пропонується схема формату авторитетного запису найменування установи та організації.

Далі розглядаються інформаційно-технологічні аспекти авторитетного контролю, який дозволяє модернізувати процеси каталогізації архівних та рукописних історичних джерел та сприяє виникненню нових методів роботи з джерелами та окремими даними.

Описані основні принципи побудови та склад інформаційно-технологічного забезпечення системи, а також основні про-

цедури, яких потребує технологія авторитетного контролю (блок-схема наведена у розділі). Ця технологія вирішує проблему загальнодоступності, що має позитивно вплинути на науково-дослідницькі процеси у сфері історичних наук з точки зору її оптимізації у напрямках оперативності, якості та комфортності.

Модель внутрішньодержавного рівня авторитетного контролю полягає як в створенні авторитетних записів найменувань установ та організацій національною агенцією по авторитетному контролю та підтримці нею національної бази авторитетних даних про ці найменування, так і в отриманні зазначеною агенцією інформації про такі найменування з локальних баз даних. Після спеціальної ("авторитетної") обробки отриманих даних здійснюється перерозподіл між локальними базами даних нормалізованої інформації про найменування установ та організацій. Такий підхід буде не тільки економічно вигідним для бібліотек і архівів, але й привабливим для дослідників, що користуються послугами інформаційних систем бібліографічного та археографічного типу, завдяки максимальній ідентичності представлення інформації. Для дослідників система авторитетного контролю має забезпечити широкий спектр сервісних функцій, серед яких: інтерактивний пошук, надання довідок, інструктивно-методична допомога.

Система авторитетного контролю має створюватися з орієнтацією на інтеграцію баз авторитетних даних з основними базами даних, що містять археографічні записи, і отримання в результаті цього інтелектуальної інформаційної системи, в якій база авторитетних даних трансформується в бази знань про інформаційне

рел.

Основні результати дисертаційної роботи:

1. Визначені чинники виникнення семантичного бар'єру між архівними та рукописними історичними джерелами і сучасними дослідниками, що полягають в наявності семантичних розбіжностей інформаційного середовища епохи написання цих джерел і сьогоденням.

2. Обґрунтована необхідність залучення інституту "колективного автора" до створення методів і засобів подолання семантичного бар'єру.

3. Встановлена доцільність опосередкованого дослідження установ та організацій, які мали відношення до створення і зберігання документів, шляхом всебічного вивчення їх семіотичних відбитків, тобто найменувань.

4. Адаптована та розвинута інформаційна технологія авторитетного контролю бібліографічних записів для їх використання в інформаційних системах археографічного типу.

5. Визначена структура організації проведення авторитетної роботи, основним елементом якої є діяльність національної агенції для централізованої підготовки та підтримки авторитетних даних про найменування установ та організацій.

6. Розроблена методика застосування системи авторитетного контролю в інформаційних системах археографічного типу яка полягає в попередньому отриманні упорядкованих довідкових даних про найменування установ та організацій і наступного використання цієї інформації при проведенні історико-культурологічних досліджень

На основі проведених досліджень і отриманих результатів сформульовано такі **висновки:**

Існує семантичний бар'єр між інформаційним середовищем епохи створення архівних та рукописних історичних джерел та сучасними дослідниками. Він обумовлений віддаленістю цього інформаційного середовища від сьогодення.

Для подолання цього семантичного бар'єру доцільне застосування методів і засобів авторитетного контролю найменувань колективних авторів, що традиційно використовуються в практиці бібліографічної діяльності, що адаптовані з урахуванням особливостей найменувань установ та організацій - створювачів історичних джерел.

Створення спеціальних інформаційних ресурсів про найменування установ та організацій має реалізовуватись на основі принципу централізованої підготовки авторитетних даних і потребує організаційної структури, що передбачає наявність національної агенції. Такою агенцією може стати відповідна структура Головного архівного управління України.

Введення інформаційних масивів авторитетних даних про найменування установ та організацій до складу науково-довідкового апарату бібліотек та архівів розширить можливості пошукової та творчої діяльності сучасних дослідників історії на основі засобів точної ідентифікації зазначених найменувань.

Основні результати дослідження викладені у таких наукових працях:

1. Антоненко И.П. Задачи эталонного контроля библиографических записей // Автоматизированные библиотечно-информационные системы: Тез. докл. и сообщ. IV науч. семинара о междунар. участии (14-16 мая 1991 г., г.Новосибирск). - Новосибирск, 1991. - С. 53-54.

+ 2. Антоненко И.П. Межнациональный обмен эталонными данными // Библиотека - информатизация - наука: Тез. докл. и сообщ. респ. науч. конф., 8-10 окт. 1991 г., г.Киев. - К., 1991. - Ч. 2. - С. 9-11.

— 3. Антоненко И.П. Национальные особенности эталонного контроля библиографических записей в электронных каталогах библиотек республики // Перспективы развития библиотечного дела в Украинской ССР: Тез. докл. и сообщ. респ. науч. конф. (16-18 окт. 1990 г.) - К., 1990. - Ч. 2. - С. 20-21.

4. Антоненко И.П. О подходе к снижению трудоемкости научной обработки документов в условиях автоматизации // Автоматизация и механизация библиотечно-библиографических процессов: Сб. науч. тр. - К., 1989. - С.46-48.

5. Антоненко И.П. Организация наполнения сводного электронного каталога республиканских научных библиотек // Библиотечно-информационные системы: Сб. науч. тр. - К., 1990. - С. 67-71.

6. Антоненко И.П. Особенности лингвистического обеспечения сводного электронного каталога республиканских научных библиотек УССР // Роль библиотек в развитии общества: Тез. докл. и сообщ. Междунар. науч. конф. (10-13 окт. 1989 г., г.Киев). - К., 1989. - Вып.1. - С.128-130.

+ 7. Антоненко И.П. Совершенствование технологии ведения электронного каталога на основе АРМ // Прогрессивные библиотечные технологии: Организация и управление: Сб. науч. тр. - К., 1989. - С.64-70.

— 8. Антоненко И.П. Эталонный контроль библиографического описания в условиях автоматизации // Автоматизированные библиотечно-информационные системы: Тез. докл. III науч. се-

минара (29-31 мая 1989 г.). - Новосибирск, 1989. - С. 51-52.

9. Антоненко І.П. Авторитетний контроль бібліографічних даних в автоматизованій системі поточного інформування управлінських структур // Наукова бібліотека в сучасному соціокультурному аспекті: Міжнар. наук. конф., Київ, 12-15 жовт. 1993 р. - К., 1993. - С. 215-216.

10. Антоненко І.П. Довідкові бази авторитетних даних і інформаційні бар'єри // Пріоритетні напрями розвитку бібліотечної справи в Україні: Тез. доп. та повідомлень Міжрегіон. наук.-практ. конф. (24-25 березня 1993 р.) - Рівне, 1993. - С. 62.

Антоненко И.П. Авторитетный контроль наименований учреждений и организаций в информационных системах библиографического и археографического типа.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 05.25.03 - библиотековедение и библиографоведение, Центральная научная библиотека им. В.И.Вернадского НАН Украины, Киев, 1994.

Основная идея диссертационной работы заключается в создании научных основ использования методов и средств авторитетного контроля наименований учреждений и организаций в информационных системах библиотек и архивов. Установлено, что для преодоления семантического барьера традиционный научно-оправочный аппарат необходимо дополнить упорядоченными сведениями об информационной среде эпохи создания исторических источников. Это предоставит возможности опосредованного исследования истории учреждений и организаций путем всестороннего изучения их семиотических образов, т.е. наименований. Результаты работы использованы в ЦНБ НАН Украины при создании авторитетной базы данных наименований учреждений и организаций, имевших отношение к зарождению и развитию украинской книжной культуры.

Irina Antonenko. The authority control of the names of the collective bodies in the information systems of the bibliography type.

The dissertation for the competition of the academic degree of candidate of science in speciality N 05.25.03 - library science and bibliography, Vernadsky central scientific library of the National Academy of Science of the Ukraine, 1994.

The basic idea of the dissertation consists in the creation of a rigorous basis for the utilization of the methods and resources of authority control over the names of collective bodies in the information systems of libraries and archives. It is put forth that in order to remove semantic barriers of the traditional reference guide it is necessary to supplement them with order data based on the informational environment of the historical sources creation period. This would offer scope for research into the history of the collective bodies according to their semiotic image exploration, that is their names. The results of the work were used for the creation of the authority data base of the names of the collective bodies in the Vernadsky Central scientific library of the National Academy of Science of the Ukraine, which had promoted the origin and development of ukrainian book culture.

Ключові слова:

авторитетний контроль, археографія, бібліографознавство, бібліотекознавство, джерелознавство, інформаційні системи, найменування установ та організацій.

881 330

21

AB 31.408

AB 31.408